

ПИТАННЯ ЛЕКСИКОЛОГІЇ, СЛОВОТВОРУ ТА ГРАМАТИКИ

<http://dx.doi.org/10.18524/2307-4558.2017.28.112484>

УДК 81'366.533+81'373.2

БЕРБЕР Наталя Миколаївна,

кандидат філологічних наук, викладач кафедри суспільних наук Одеського національного медичного університету; Валіховський пров., 2, Одеса, 65082, Україна; тел.: +38 066 1450772; e-mail: natalyaberber@ukr.net; ORCID ID: 0000-0002-0700-4202

ТОПОПОЕТОНИМІКОН РОМАНУ МАРІЇ МАТІОС «МАЙЖЕ НІКОЛИ НЕ НАВПАКИ»: ФУНКЦІЙНО-СТИЛІСТИЧНИЙ АСПЕКТ

Анотація. *Мета* статті — здійснити функційно-стилістичний аналіз топопоетонімопростору роману Марії Матіос «Майже ніколи не навпаки». *Предметом* безпосереднього вивчення є стилістично марковане функціонування топопоетонімів як компонентів художньо-образної системи твору. *Провідними методами* є контекстуально-інтерпретаційний та метод лінгвостилістичного аналізу. *У результаті* дослідження визначено роль топопоетонімів у формуванні хронотопу і змістово-сміслової структури художнього тексту, у вираженні авторської позиції та оцінки; виявлено особливості буквиноцентричної топопоетонімії М. Матіос, що є прикметною рисою ідіолекту письменниці.

Висновки. Жанрова специфіка роману «Майже ніколи не навпаки» детермінує вибір топопоетонімів, які в художньому тексті називають реальні об'єкти фізичного простору, надаючи документального звучання відтвореним історичним подіям. Переважна кількість топопоетонімів є малоекспресивними одиницями, що служать засобом моделювання хронотопічного континууму художнього тексту, просторової локалізації дії. У трилогії, що розкриває духовний світ персонажів, топопоетоніми стають факультативним засобом їхнього окреслення. *Практичне використання* результатів проведеного дослідження полягає в лексикографічному опрацюванні індивідуально-авторської поетонімії. Досліджені пропріативи уміщено до нашого «Словника поетонімів художньої прози М. Матіос».

Ключові слова: поетонім, топопоетонім, поетонімопростір, пропріатив, функційно-стилістичний аналіз, ідіолект, Марія Матіос.

Постановка проблеми. Особливий інтерес останнім часом викликає проблема опису ідіолекту письменника, зокрема функціонування поетонімів як виражальних стилістично маркованих мовних одиниць, що вербалізують особливе індивідуально-художнє осмислення світу митцем. В. Кононенко зауважує, що, входячи у текст як функціонально насичені найменування, ВН стають виразниками Я-концепції наратора [7, с. 17].

Зв'язок проблеми з попередніми дослідженнями. Топопоетоніми як один із центральних розрядів поетонімопростору художнього тексту досліджуються досить часто. Так, проаналізовано зазначену лексичну групу у прозі В. Винниченка (Е. В. Боева [2]), Б. Грінченка (Е. В. Боева [3]), О. Забужко (І. П. Левчук [7]), В. Кожелянка (М. В. Максимюк [8]), Ю. Яновського (Г. В. Шотова-Ніколенко [10]) та ін.

Аналіз останніх досліджень. Безупинний інтерес науковців викликає творчий доробок М. Матіос. Так, серед низки мовознавчих студій, присвячених переважно вивченню апеліативної лексики (С. А. Бузько, І. Тимченко, Н. Шарманова), фіксуємо лише поодинокі поетонімологічні дослідження художньої прози письменниці (З. П. Бакум, А. І. Вегеш, Г. П. Лукаш), чим зумовлено **актуальність** цієї розвідки. Різномасштабний лінгвостилістичний аналіз поетонімії прози М. Матіос подано у нашій роботі [1].

Постановка завдання. Метою статті є функційно-семантичний аналіз топопоетонімів, ужитих М. Матіос у романі «Майже ніколи не навпаки», висвітлення прийомів використання пропріативів як стилістично маркованих одиниць. Реалізація поставленої мети передбачає вирішення таких завдань: здійснити систематизацію, денотатно-номінативну класифікацію топопоетонімів, ужитих у романі М. Матіос «Майже ніколи не навпаки»; виявити, типологізувати й описати мовні засоби виразності топопоетонімів; визначити роль топопоетонімів у формуванні хронотопу і змістово-сміслової структури художнього тексту, у вираженні авторської позиції та оцінки.

Виклад основного матеріалу. Топопоетоніми є виразною складовою ідіолекту М. Матіос. Вони формують індивідуально-авторську просторову картину світу. Письменниця зауважує, що «Солодка Даруся», «Нація», «Майже ніколи не навпаки» і «Життя коротке» є світосприйняттєві до прискореного серцебиття; у цих книгах — її месиджи, її коди, її ментальність [4].

Слушно підмічає Г. Л. Дев'ятакіна, що з топонімами у текст художнього твору вводиться категорія історичного часу і подієвості [5, с. 28]. Провідною функцією топопоетонімів у романі М. Матіос

є хронотопічна. Прагненням письменниці до максимальної об'єктивності та панорамності оповіді зумовлено введення дистантних топопоетонічних масивів, що не лише позначають реальний простір, а й підсилюють достовірність зображуваних подій, є засобом національної стилізації. Це, насамперед, топопоетоніми-назви Західної України: *Бочків* (12 вж.), *Луки* (7), *Яма* (4), *Бозна* (3), *Іванцеве поле* (2), *Погар* (1), *Трепет* (1), *Посіч* (1), *Млини* (1), (горб) *Кісний* (1), *Магура* (гора) (1), серед яких, зокрема, мала Батьківщина Матіос — Буковина — представлена топопоетонічними масивами маршруту, що також створюють враження динамічності зображуваного руху, — *Тисова Рівня* (23), *Вижниця* (11), *Шепіт* (2), *Випчина* (1), *Бергомет над Сіретом* (1), *Підзахаричі* (1), *Чернівці* (1), *Вашиківці* (1), а також гідропоетонімами *Черемош* (1), *Сірет* (1). Непоіменовано найдальший хутір *Тисової Рівні* (1).

Соціально-символічну функцію реалізує регіонопоетонім *Сибір*, що, вжитий із займенниками *якийсь*, *їхній*, вербалізує опозицію «свій — чужий»: *У полоні в русаків у якомусь їхньому Сибірі довойовує* [9, с. 100] — «чужий край».

Меморіальна функція топопоетонічів реалізується у процесі акумуляції історичної інформації про названий об'єкт, що призводить до актуалізації потенційних сем у семантиці пропріальної одиниці: *Саме третього грудня я перебував у Бухаресті. На з'їзді нотаріусів* [9, с. 59] (*Бухарест* — «діловий, культурно-просвітницький центр»); *Мене у Вижниці протоколювали на письмо. Я добре письменний* [9, с. 56] (*Вижниця* — «центр лінгвістичної освіти»).

Крім того, фонові топопоетоніми подають інформацію про персонажа: *На тій гойданці в Бочкові Маринька й вішалася* [9, с. 133]; *З Кирилом Чев'юком Іван випив добрий могорич за поміч, а на прощання подарував надцербнунтий кулею в далекій Сербії австрійський бінокль* [9, с. 18].

Комопоетоніми *Тисова рівня* і *Підзахаричі* виступають опосередкованим засобом характеристики персонажа Настуні: *Настуня тепер обходить та облюбовує Андрійчика замість мамі. Загладжує милуваннями-любваннями своє ріденьке віно, з яким прийшла в невістки. / Нібито не було в Тисовій Рівні для Андрія багачки, то привів з Підзахаричів таке діряве добро* [9, с. 44]. Експресивність та конотативна наснаженість пропріативів зумовлена паралельним введенням антонімічної пари *багачка* — *діряве добро*, семантика компонентів якої екстраполюється на вказані топопоетоніми. Як наслідок, компоетоніми теж вступають в антонімічні відношення: *Тисова рівня* («заможне село») — *Підзахаричі* («убоге село»). Введення оказіонального виразу оксюморонного характеру *діряве добро* надає більшій емоційності антропоетоніму *Настуня*. Черемош постає як мгутня водна артерія для сплаву лісу в дарабах: *І коли їй приходить хіть, лишає господарку, діти й валандається з тими, що плоти-дараби по Черемошу гонять* [9, с. 42], служить додатковим засобом характеристики узагальненого образу сплавників, охочих до жінки, та хтивої, розгульної Настуні.

Фоновий астіопоетонім *Чернівці*, астіопоетонічні деривати *чернівецькі*, *віденські* передають ностальгію оповідача за часами, коли Північна Буковина перебувала у складі Австро-Угорщини, що дуже прихильно ставилась до Буковини. Контекст формує конотативний ореол цих пропріативів: *Тисова рівня* — «постачальник гастрономічних шедеврів для заможних австрійців», *Чернівці* — «торгівельне місто», «комерційний перевалочний пункт буковинських продуктів харчування»; *Відень* — «продовольчий рай», «центр економічного та культурного життя Австрійської імперії»: *Розкішні фіакри, зазвичай призначені для прогулянок маєтного панства, в упряжі з двома гарцьовитими кіньми-зм'яями, в Тисовій Рівні набивали ковбасами-сальтисонами, і неслися вони, немов навіжені, до чернівецьких ресторацій; / а рум'яні, ніби присоромлені, шинки й солонини, що їх можна було самими губами їсти, так само обкладені зусібч кропивою чи льодами, щодуху летіли з Чернівців у вантажних вагонах швидкісних потягів до віденських крамниць і ринків, театральних буфетів та в маєтки особливо заможних громадян неозорої Дунайської монархії* [9, с. 80]. Універсальним засобом виразності тексту є топопоетонім-перифраз, що вказує на ознаку, характерну для географічної назви. В семантиці перифраза *неозоро Дунайська монархія* (*Австрійська імперія*), включеного у контекст, відбито культурно-історичну інформацію про об'єкт, вміщено конотації, що формують образ: «велика», «заможна», «монархічна держава».

Австрійський та румунський періоди Буковини осмислюються автором як ліберальний та колоніальний відповідно. Авторська точка зору знаходить своє вираження у топопоетонічному плані. Антонімія *Австрія* — *Румунія* носить імпліцитний характер, оскільки суверенопоетонім *Австрія* не подано у контексті, проте на системний характер між топопоетонімами вказує антонімічна пара із темпоральним значенням *були* — *зараз*, що не лише протиставляє два часи правління, але й характеризує їхніх правителів. Уникнення топопоетоніма *Австрія* в мовленні директора нотаріальної контори Гольштейна виступає засобом негативної характеристики його як пристосуванця під поточний державний устрій, що влучно передає фраза «Не знаю. Забув, точніше сказати»: — *Можливо, коли ви були підданими цісаря, закон не вимагав покари за образу того, хто служить державі. Не знаю. Забув, точніше сказати. Але зараз... Зараз, коли немає більш законослухняного, аніж його Величність король Великої Румунії... Зараз, пане Чев'юк молодший, закони обов'язко-о-ові для виконання. І для вас також, перепрошую. Інакше мені доведеться звернутися по допомогу до поліції* [9, с. 63].

Використання у художньому тексті топопоетонімів-історизмів є засобом створення темпорального простору, яким забезпечено історичну стилізацію оповіді: *Бочків* (нині — *Великий Бичків*, до 1946 р. — *Великий Бочків*) *Тисова Рівня* (первинна назва *Розтоків*).

Стилістичну маркованість набувають топопоетоніми та їх деривати у складі стилістичних фігур: 1) синекдохи: *австрійська корона — Австрія*; 2) метонімії «місце — люди», внаслідок чого у семантиці структури семантики пропріатива з'являється оказіональна сема 'істота': — *Мирні політичні стосунки між австрійською короною й Сербією доходять краю. Цісарський уряд змушений був виставити Сербії ультиматум. На нашому з Росією кордоні також спостерігається напруження. З боку Росії можливі недружні, в тому числі, воєнні дії* [142]. Найбільш часто метонімічно вжито у романі персоніфікований комопоетонім *Тисова Рівня* (5 вж.), що є центром описуваних подій: *Маринька звично погойдалася б на гойданці сама, поки ще Тисова Рівня порається коло худоби* <...> [9, с. 129]; *УЖЕ ТИСОВА РІВНЯ мовчки змиралася з третім, але таким самим нахабним від початку війни пришестьям кубукаційного війська на свою землю* <...> [9, с. 152]; *Свідків було половина Тисової Рівні* [9, с. 64].

Не слабшає увага М. Матіос і до історії походження географічних назв: *З вікна виднілися горби, а найдальший горб, круглий, як місяць уповні, називався Кісний. Бо добра й груба з року в рік косовиця була там* [9, с. 27].

Образний потенціал топопоетонімів та їх дериватів виявляється у реченнях із компаративними конструкціями: *та Тисова Рівня така довга, як жіночий язик!* [87]; *лютий, як справжня йорданська студія, Варварчуччин бик* [9, с. 16].

Національно-мовного колориту надають зразки живого мовлення буковинців, серед яких — вживання топопоетонімів у якості хронопоетонімів: *ще за небіжки Австрії* [9, с. 38]. Апелятив *небіжка* не лише експресивізує пропріатив, а й експлікує у ньому факультативну сему 'держава, що занепадала'.

Висновки і перспективи дослідження. Жанрова специфіка роману «Майже ніколи не навпаки» детермінує вибір топопоетонімів, які у художньому тексті називають реальні об'єкти фізичного простору, надаючи документального звучання відтвореним історичним подіям. Переважна кількість топопоетонімів є малоекспресивними одиницями, що служать засобом моделювання хронотопічного континууму художнього тексту, **просторової локалізації дії**. У трилогії, жанрово означеній письменницею «сімейна сага у новелах», що розкриває духовний світ персонажів, топопоетоніми стають факультативним засобом їхнього окреслення. Перспективним вважаємо комплексний аналіз поетонімопростору роману М. Матіос «Майже ніколи не навпаки», що, зокрема, передбачає виявлення системних зв'язків між пропріальними одиницями в художній тканині твору.

Л і т е р а т у р а

1. Бербер Н. М. Поетонімія в структурі ідіостилю Марії Матіос : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 — українська мова / Н. М. Бербер. — Одеса, 2017. — 243 с.
2. Боева Е. В. Реальна топонімія як засіб образності в художньому дискурсі В. Винниченка Е. В. Боева // Філологічні науки : зб. наук. праць. — Суми : Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2009. — С. 8–14.
3. Боева Е. В. Топонімія в художньому просторі прозових творів Б. Д. Грінченка / Е. В. Боева // Українська пропріальна лексика : Матеріали наукового семінару (13–14 вересня 2000 р.). — К. : Київ, 2000. — С. 12–19.
4. Бондаренко С. Между законами сердца и Чести [Электронный ресурс] / С. Бондаренко // «Ведомости». — 2008. — Режим доступа: <http://www.kv.com.ua/archive/12134/culture/12177.html>.
5. Девятайкина Г. Л. Топонимы в поэтике «Уральских рассказов» Д. Н. Мамина-Сибиряка / Г. Л. Девятайкина // Известия Уральского государственного университета. Сер. 2. Гуманитарные науки. — 2007. — № 53. — С. 27–35.
6. Кононенко В. Поетичні антропоніми в образному мовомисленні / Віталій Кононенко // Вісник Прикарпатського національного університету, 2011. — Вип. XXIX–XXXI. — С. 16–21.
7. Левчук І. Топонімікон роману Оксани Забужко «Польові дослідження з українського сексу» / І. Левчук, Т. Шепелюк // Волинь філологічна: текст і контекст. — 2012. — Вип. 14. — С. 105–111.
8. Максимюк М. В. Особливості функціонування топонімів у романі В. Кожелянка «Дефіляда в Москві» / М. В. Максимюк // Логос ономастики. — 2006. — № 1. — С. 97–103.
9. Матіос М. Майже ніколи не навпаки : [сімейна сага в новелах] / Марія Василівна Матіос. — Львів : ЛА «Піраміда», 2007. — 176 с.
10. Шотова-Ніколенко Г. В. Онімний простір романів Ю. І. Яновського : монографія / Ганна Василівна Шотова-Ніколенко. — Одеса: Астропринт, 2007. — 168 с.

References

1. Berber, N. M. (2017), *Poetonymy in Maria Matios' idiostyle* [*Poetonimija v strukturі idiosstylju Marii' Matios : dys. ... kand. filol. nauk*], Odessa, 243 p.
2. Bojeva, E. V. (2009), "Real toponymy as a means of imagery in the artistic discourse of V. Vynnychenko", *Philological Sciences* ["Real'na toponimija jak zasib obraznosti v hudozhn'omu dyskursi V. Vynnychenka", *Filologichni nauky : zb. nauk. prac'*], Vyd-vo SumDPU im. A. S. Makarenka, Sumy, pp. 8–14.

3. Bojeva, E. V. (2000), "Toponymy in the artistic space of prose works B. D. Grinchenko", *Ukrainian propriat vocabulary: Materials of the scientific seminar* ["Toponimija v hudozhn'omu prostori prozovykh tvoriv B. D. Grinchenka", *Ukrai'ns'ka propriat'na leksyka: Materialy naukovo seminaru*], Kyj, Kyiv, pp. 12–19.
4. Bondarenko, S. (2008), *Between the laws of heart and honor* [*Mezhdz zakonami serdca i Chesti*], available at: <http://www.kv.com.ua/archive/12134/culture/12177.html> [Accessed 18 Oct. 2017].
5. Devjatajkina, G. L. (2007), "Toponyms in the poetry of Ural Stories by D. N. Mamin-Sibiryak", *Izvestia of the Ural federal university. Series 2. Humanitarian sciences* ["Toponimy v pojetike «Ural'skih rasskazov» D. N. Mamina-Sibirjaka", *Izvestija Ural'skogo gosudarstvennogo universiteta. Ser. 2. Gumanitarnye nauki*], Ekaterinburg, vol. 53, pp. 27–35.
6. Kononenko, V. (2011), "Poetic anthroponyms in figurative thinking", *Pecarpathian University Newsletter. Philology* ["Poetychni antroponimy v obraznomu movomyslenni", *Visnyk Prykarpats'kogo nacional'nogo universytetu im. Vasylja Stefanyka. Filologija*], Vyd-vo Prykarpats'kogo nacional'nogo universytetu, Ivano-Frankivs'k, vol. 29–31, pp. 16–21.
7. Levchuk, I. (2012), "Toponymy of the novel by Oksana Zabuzhko «Field studies on Ukrainian sex»", *Volyn philological: text and context* ["Toponimikon romanu Oksany Zabuzhko «Pol'ovi doslidzhennja z ukrai'ns'kogo seksu»", *Volyn' filologichna: tekst i kontekst*], Luc'k, vol. 14, pp. 105–111.
8. Maksymjuk, M. V. (2006), "Peculiarities of the functioning of toponyms in V. Kozhelanka's novel «Defilade in Moscow»", *Logos onomastyky* ["Osoblyvosti funkcionuvannja toponimiv u romani V. Kozheljanka «Defiljada v Moskvi»", *Logos onomastyky*], Donec'k, vol. 1, pp. 97–103.
9. Matios, M. (2007), *Hardly ever other wise* [*Majzhe nikoly ne navpaky*], Piramida, L'viv, 176 p.
10. Shotova-Nikolenko, A. V. (2007), *Onomastic space of Yu. I. Yanovsky's novels* [*Onimnyj prostir romaniv Ju. I. Janovs'kogo*], Astroprint, Odessa, 168 p.

БЕРБЕР Наталья Николаевна,

кандидат филологических наук, преподаватель кафедры общественных наук
Одесского национального медицинского университета;
Валиховский пер., 2, Одесса, 65082, Украина; тел.: +38 066 1450772;
e-mail: natalyaberber@ukr.net; ORCID ID: 0000-0002-0700-4202

ТОПОПОЭТОНИМИКОН РОМАНА МАРИИ МАТИОС «ПОЧТИ НИКОГДА НЕ НАОБОРОТ»: ФУНКЦИОНАЛЬНО-СТИЛИСТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

Аннотация. *Цель* статьи — осуществить функционально-стилистический анализ топопоэтонимопространства романа Марии Матиос «Почти никогда не наоборот». Предметом непосредственного изучения является стилистически маркированное функционирование топопоэтонимов как компонентов художественно-образной системы произведения. *Ведущими методами* являются контекстуально-интерпретационный и метод лингвостилистического анализа. *В результате* исследования определена роль топопоэтонимов в формировании хронотопа и содержательно-смысловой структуры художественного текста, в выражении авторской позиции и оценки; выявлены особенности буквиноцентрической топопоэтонимии М. Матиос, что является отличительной чертой идиолекта писательницы.

Выводы. Жанровая специфика романа «Почти никогда не наоборот» детерминирует выбор топопоэтонимов, которые в художественном тексте называют реальные объекты физического пространства, придавая документальное звучание воспроизводимым историческим событиям. Подавляющее количество топопоэтонимов является малоэкспрессивными единицами, которые служат средством моделирования хронотопического континуума художественного текста, пространственной локализации действия. В трилогии, раскрывающей духовный мир персонажей, топопоэтонимы становятся факультативным средством их создания. Практическое использование результатов проведенного исследования состоит в лексикографической обработке индивидуально-авторской поэтонимии. Исследованные проприативы помещены в наш «Словарь поэтонимов художественной прозы М. Матиос».

Ключевые слова: поэтоним, топопоэтоним, поэтонимопространство, проприатив, функционально-стилистический анализ, идиолект, Мария Матиос.

Natalya M. BERBER,

candidate of Philology (PhD), Assistant Professor of the Department of Social Sciences
in Odessa National Medical University; Valichovsky lane, 2, Odessa, 65082, Ukraine; phone: +38 066 1450772;
e-mail: natalyaberber@ukr.net; ORCID ID: 0000-0002-0700-4202

ТОПОПОЭТОНИМИКОН OF THE NOVEL BY MARIA MATIOS «ALMOST NEVER THE OTHER WAY AROUND»: FUNCTIONAL-STYLISTIC ASPECT

Summary. *The purpose* of the article is to carry out a functional-stylistic analysis of the topoetonymic space of the novel by Maria Matios "Almost never the other way round". *The subject* of direct study is the stylistically marked operation of topoetonyms as components of the artistic-figurative system of the work. *The leading methods* are contextual-interpretation and the method of linguistic-stylistic analysis. As a *result* of the research, the role of topoetonyms in the formation of the chronotope and the content-semantic structure of the artistic text, in the expression of the author's position and assessment; the features of the Bukovinian-centric topoetonymics of M. Matios are revealed, which is an outstanding feature of the writer idiolect.

Conclusions. Genre specificity of the novel "Almost never the other way round" determines the choice of topoetonyms, which in the artistic text refer to real objects of the physical space, providing documentary sound to the reproduced historical events. The preponderance of topoetonyms are non-expressive units, which serve as a means of modeling the chronotopic continuum of artistic text, spatial localization of action. In a trilogy that reveals the spiritual world of characters, topoetonyms are an optional means of defining them. *The practical use* of the results of the study is in the

lexicographic elaboration of the individual author's poetonyms. Investigated propriatives are placed in our "Dictionary of poetonyms of artistic prose M. Matios".

Key words: poetonym, poetonymic space, topoetonym, propriative, functional-stylistic analysis, idiolect, Maria Matios.

Статтю отримано 11.09.2017 р.

<http://dx.doi.org/10.18524/2307-4558.2017.28.115835>

УДК 811.161.1'373.611

ДЬЯЧОК Наталья Васильевна,

доктор филологических наук, профессор кафедры общего и славянского языкознания

Днепропетровского национального университета им. Олеся Гончара; пр. Гагарина, 72, г. Днепр, 49000, Украина;
тел.: (050) 953-25-81; e-mail: dyachoknatalya@mail.ru; ORCID: 0000-0003-3949-3423

ПРИНЦИПЫ ОПРЕДЕЛЕНИЯ НОМИНАТЕМЫ КОМПЛЕКСНОГО ТИПА

Аннотация. *Цель* статьи — определение классификационных параметров номинатем комплексного типа. *Объект* анализа — процессы речевой и языковой номинации в их разнообразии. *Предмет* исследования — номинатемы, модели модификации которых представляют собой комплекс речевых и текстовых реализаций, тем самым отличаясь от более частотных двухкомпонентных моделей. В работе использованы описательный и структурный *методы*. *Результат* исследования — выявление номинатем комплексных типов, описание их реализаций различных видов. *Выводы.* Соответствия «словосочетание — аббревиатура — эллиптический универб», «словосочетание — композит — эллиптический универб», «словосочетание — словосочетание юкстапозитно-аббревиатурного типа — эллиптический универб», «словосочетание — эллиптический универб — эллиптема (главное слово) — композит», «словосочетание — эллиптический универб — эллиптема (зависимое слово)», «словосочетание — композит аббревиатурного типа — аббревиатура — эллиптический универб» являются формами абстрактной номинативной единицы, именуемой номинатемой комплексного типа, которая характеризуется целым рядом формальных и семантических особенностей, присущих только этим лексическим структурам. *Практическое применение* результатов исследования может воплотиться в составлении словаря номинатем русского языка.

Ключевые слова: номинатема, номинация, слово, словосочетание, универб, аббревиатура, композит.

Постановка проблемы. Вопрос об определении языковых единиц остается, пожалуй, самым важным в области лингвистического описания. С ним непосредственно сопряжен «вопрос об иерархии лингвистического описания» [1, с. 66].

Связь с предыдущими исследованиями. Существует два подхода к идентификации языковых единиц. Первый — словоцентрический — «основан на том, что главной единицей языка считается слово и анализ начинается с выделения слов, от которых и происходит переход к выделению как более кратких (морфем), так и более протяженных (словосочетаний, иногда и предложений) единиц языка» [1, с. 66].

Постановка задач исследования. Целью статьи является определение классификационных параметров номинатем комплексного типа, что способствует наиболее полному описанию семантико-формальных особенностей номинатем как абстрактных языковых сущностей. Предмет исследования представлен рядом номинатем, модели модификации которых воплощены в комплексе речевых и текстовых реализаций и тем самым отличаются от более частотных двухкомпонентных моделей.

Изложение основного материала. Основоположником несловоцентрического подхода считают И. А. Бодуэна де Куртенэ, который в своей работе «Язык и языки» предложил выделение единиц языка на примере членения русского предложения. Сущность подхода заключалась в последовательном выделении более мелких единиц из более крупных. Несколько позже сущность несловоцентрического подхода сформулировал Л. Блумфилд, обозначивший в качестве основных единиц языка единицы, названные им формами. При этом минимальной формой в его концепции считалась морфема. Далее последовательно выделялись слово, словосочетание и предложение. «При несловоцентрическом подходе, — констатирует В. М. Алпатов, — слово уже не занимает того места, как в словоцентрических концепциях» [1, с. 67]. В данном случае исследователь избирает путь от более протяженных единиц к более кратким или от наиболее кратких к сложным по своей структуре и семантике. При этом слово не считается первичной и главной единицей, оно находится в одном ряду с другими единицами языка и может даже не выделяться вообще.

Проявлением несловоцентрического подхода является и представление о номинативности словосочетаний, которая вполне объясняется тезисом А. П. Загнитко: «основная функция словосочетания — номинативная» [2, с. 53]. При этом «комбинация слов и словосочетание репрезентируют уже соединение некоторых отдельных значений-сигнификатов, в результате чего образуется новая